

Man on the moon

Dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der Mariniers*

Het valt me ditmaal moeilijk om een column te schrijven. De laatste ronde bezuinigingen voelt aan als een nekslag. Een gewoon stukje schrijven lijkt haast een beetje misplaatst. De tijden zijn bar en veel collega's moeten een buitengewoon zure boodschap ontvangen. De bezuinigingen en de daaraan gekoppelde veranderingen worden weliswaar in sneltreinvaart doorgevoerd, maar de gevolgen ervan zullen nog jaren in de organisatie doorwerken voordat deze in de volle omvang zijn opgevangen en verwerkt. Deze column draag ik dan ook op aan de collega's die noodgedwongen moeten worden ontslagen. Zij zullen zich ongetwijfeld afvragen 'waar heb ik het voor gedaan?', 'was 't het waard?'. Een korte beschouwing van het waarom en het waartoe van bezuinigingen die zulke fundamentele gevolgen hebben voor de organisatie en de mensen in de krijgsmacht.

Defensie overbodig?

Op het eerste gezicht lijkt het erop dat Defensie zichzelf met het nodige succes overbodig aan het maken is. Nederland heeft steeds minder 'over' voor defensie, want klaarblijkelijk leven we in een zo veilige tijd dat een professioneel opgetuigde defensieorganisatie niet meer noodzakelijk wordt geacht. Dat is op zich goed nieuws voor alle Nederlanders, want alleen in een veilige wereld gedijen vrijheid, mensenrechten, democratie en de rechtsstaat. In de discussie over de bezuinigingen stond de betaalbaarheid van Defensie centraal. Dat is niets nieuws. De betaalbaarheid van Defensie is *altijd* een politiek thema, dat geheel

onafhankelijk van de conjunctuur is. Dat het de laatste jaren prominenter aan de orde was, kwam simpelweg doordat er minder geld te verdelen viel. Ik geloof dat het een Brits staatsman was die ooit zei: nu we minder geld te verdelen hebben, moeten we écht gaan nadenken.

Iedere samenleving moet voor ieder tijdperk vaststellen wat de publieke sector haar waard is, dat wil zeggen: mag kosten. Die discussie over de verdeling van de publieke middelen is daarmee een vast gegeven van alle politieke deliberaties en staat centraal in het politieke discours. Daarmee wordt uiteindelijk bepaald wie we willen zijn. Als land en als samenleving. Met deze bezuinigingen geeft onze democratie dus een belangrijk signaal af. Maar wat wordt bedoeld met een 'betaalbare' defensie? Is het de totale hoeveelheid geld die Defensie mag kosten of betekent het de prijs/kwaliteitverhouding? Gegeven de taakstellende bezuinigingen is duidelijk dat betaalbaarheid in de eerste plaats betekent de (absolute) hoeveelheid geld die Nederland bereid is uit te geven aan defensie. Het vaststellen van de prijs/kwaliteitverhouding van Defensie is lastiger. Het streven is uiteraard om zoveel mogelijk defensie voor de euro te realiseren, maar een zuivere benchmark is moeilijk te vinden. Het is daarmee lastig vast te stellen hoe goed Nederland het doet qua prijs/kwaliteitstelling. Een impliciete boodschap van de bezuinigingen zou kunnen zijn dat in onze samenleving het gevoel leeft dat de prijs/kwaliteitverhouding beter kan, dat Defensie bijvoorbeeld teveel overhead heeft of dat de efficiency beter kan. Ik gebruik 'gevoel' hier bewust, want het hoeft zeker geen met cijfers onderbouwde positie te zijn: het is typisch een onderbuikgevoel – maar wel met

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van Frans Matser en luitenant-kolonel der Mariniers Marcus Houben.

harde politieke consequenties. Een cijfermatige onderbouwing of een Europese benchmark voor de prijs/kwaliteit van Defensie zouden overigens niet alleen toegevoegde waarde hebben voor het politieke debat, maar ook voor de defensieleiding, want het is een belangrijk kengetal om de organisatie op aan te sturen. De vraag is echter of Defensie na de bezuinigingen in deze zin betaalbaarder wordt, of de bezuinigingen een positief effect hebben op de prijs/kwaliteitverhouding.

Een slechte pers?

In nogal wat commentaren naar aanleiding van de bezuinigingen wordt een slechte pers of het onbegrip binnen de Nederlandse samenleving genoemd als een van de oorzaken waarom Defensie zo zou zijn geslachtet. Eén van mijn leermeesters, Samuel Huntington, heeft in het begin van zijn carrière gediend als adviseur van de chef van de Amerikaanse marine. Hij hield zijn chef in 1957 voor: 'what function do you perform which obligates society to assume responsibility for your maintenance?' Dat tijdloze advies geldt natuurlijk niet alleen voor de marine, maar voor alle defensieonderdelen en bij uitbreiding voor de gehele publieke sector. Als de samenleving het belang van defensie niet onderkent, of de functie van defensie niet begrijpt, dan mag je niet verwachten dat die samenleving ook bereid is te betalen voor het onderhoud van defensie. Huntington gaat verder: 'the resources which a service is able to obtain in a democratic society are a function of the public support of that service'. Defensie is dus de eerste aangewezen partij die verantwoordelijk is om de Nederlandse bevolking het belang van defensie te laten inzien. Slaagt Defensie daar niet in, dan kan zij dat alleen zichzelf verwijten.

Een nieuwe noodzakelijkheid

Nogal wat commentatoren hebben de bezuinigingen als visieloos weggezet. De kaasschaaf is wederom gebruikt en dat is doorgaans geen goede indicator voor een onderliggende visie. De bezuinigingen maken zo'n indruk door de crisisachtige sfeer die ze tot gevolg hebben. En die treffen we niet alleen aan in Nederland, maar in heel Europa. De tekenen aan de wand

zijn overduidelijk, niet alleen voor de Nederlandse krijgsmacht, maar voor de gehele categorie West-Europese krijgsmachten: een fundamentele herbezinning op de grondslagen waarop Defensie is gegroundvest, is noodzakelijk. Dat is wat er aan zit te komen en dat creëert de crisis.

Het is een gegeven dat een crisis de politieke noodzakelijkheid genereert om te (kunnen) veranderen. Ook Europa heeft zich ontwikkeld van crisis tot crisis, want iedere crisis legde een bepaalde noodzakelijkheid bloot. Onze tijd, waarin we noodgedwongen afscheid moeten nemen van collega's, is daarmee ook een tijd waarin een nieuwe noodzakelijkheid zich aandient. Het is een tijd van nieuwe vergezichten die, vanwege dat gevoel van politieke noodzakelijkheid, ook een reële kans maken te worden gerealiseerd.

Defensie heeft nu een toekomstvisie nodig die inspireert, die niet alleen aanzet tot nieuw denken, maar ook tot durven loslaten. Bij *out of the box*-denken hoort ook tegen de baas durven zeggen wat hij of zij eigenlijk niet wil horen. Defensie heeft, wat ik zal noemen, een *man on the moon*-moment nodig. Een groot idee waarvoor mensen warm lopen en waar zij gezamenlijk de schouders onder willen zetten. Toen John F. Kennedy in 1961 de natie toesprak zei hij: 'no one can predict with certainty what the ultimate meaning will be of mastery of space' gevolgd door 'I believe we should go to the Moon'. Die zin bracht een natie in vervoering en leidde tot één van de meest opwindende tijdperken in de Amerikaanse geschiedenis.

Natuurlijk is de Nederlandse defensie van een andere orde dan het Amerikaanse ruimtevaartprogramma. Maar de omstandigheid dat de huidige crisis niet alleen de Nederlandse krijgsmacht treft, maar ook alle andere Europese krijgsmachten, kan ongekende kansen bieden om de internationale inbedding van de krijgsmacht, alsmede de betaalbaarheid ervan, op een geheel nieuwe leest te schoeien. ■